

Az internet és az antinet

Két nyilvános internet típusú hálózat jobb, mint egy*

Nick Arnett

A Hálózat jövőjéről folyó vitákban rendszerint csak egyetlen internet típusú rendszert tételezünk fel, mely egységes szabályok szerint működik annak ellenére, hogy jó néhány független üzemeltetője van – és nem nagyon gondolkozunk el azon, előnyös-e egyáltalán egy ilyen megoldás a gyakorlatban. Igaz, hogy az országos úthálózat és a telefonrendszer (mindkettő a hálózati jövőmondók kedvenc hasonlata) ezen az elven működik, a történelmi példák azonban azt sugallják, hogy nem ez a nyilvános információs rendszerek megfelelő, sőt valószínű felépítése. Két különböző, egymással csak lazán kapcsolódó nyilvános hozzáféréstű digitális hálózat is kialakulhat, és biztos, hogy ez jobb lenne, mint a mostani egy.

E két hálózat megalkotói három körből kerülhetnek ki: műszaki szakemberek köréből, továbbá tudósok és egyetemi emberek közül, valamint a tömegkommunikáció sze-

replőiből. A kulcsszerepet a műszakiak játsszák. Az ő együttműködésük a tudománnyal és a felsőoktatással hozta létre az internetet; a tömegkommunikációval való társulásuk eredménye lesz az antinet. Nem rosszindulatból hívom ezt a második internet-rendszert antinetnek, hanem azért, mert az alábbiakban egy történelmi párhuzamot szeretnék vonni.

Ennek a cikknek nem az a célja, hogy hozzászóljon az internet elüzletiesedéséről folyó túlfűtött hangú vitához. Inkább azt szeretném bebizonyítani, hogy az új technika szükségszerűen komoly átrendeződést hoz létre a társadalmi és kulturális erők között, mert modern világunkban helyreállítja az információk fölötti hatalom egyensúlyát. Ez a kívánatos egyensúly csak két (vagy akár még több), hasonló technológiájú, de jelentősen különböző elvek szerint működtetett hálózattal érhető el.

A történelem során az információs technikában bekövetkezett változások hatalomátrendeződéseket eredményeztek a monolitikus és ezért elkerülhetetlenül korrupttá váló kormányzatok és a nyitott, demokratikus társadalmak között, ahol a korrupciót könnyebb fölfedni és kiirtani. Marshall McLuhan szerint például az ókori görög demokratikus kultúra hanyatlását a papiruszellátás fennakadása okozta. A középkorban a katolikus egyház uralta a köznépnek szóló információt, de a nyomtatás és a papír tömeggyártása új lehetőségeket teremtett az egyház egyeduralmából kinőtt korrupcióval szemben.

Manapság a nagyközönségnek szánt információáramlásra a tömegkommunikáció dominanciája jellemző. Tulajdonképpen minden nagyobb tévé- vagy rádiótársaság és kiadó ki-

* A cikk eredeti forrása: <http://blake.oit.unc.edu/Antinet.html>

zárólag a hirdetőik kegyelméből él, ők biztosítják a bevételek 80–100 százalékát. Vagyis: bár az emberek szeretik azt hinni, hogy van valami választási lehetőségük abban, hogy mit olvasnak a nyomtatott kiadványokban, vagy hogy mit néznek a tévében, valójában a hirdetőik határozzák meg szinte az összes nyilvános információt ezeken a csatornákon.

A reklámozók, a középkori egyházhoz hasonlóan, az információk eljuttatásához a „tolás” (*push*) módszerét használják, s a kisugárzott igazság megkérdőjelezhetetlen. A mai társadalom jól nevelt polgárát, akárcsak a jól nevelt parasztot a feudális társadalomban, arra bátorítják, sőt most már a televízióval szinte hipnotizálják, hogy passzívan elfogadja mások véleményét arról, mit fontos tudni. Mindkét esetben világos, hogy ha csak kevés embernek van hatalma az információ fölött, akkor ezek nem képviselhetik jól a társadalom egészének mindenkori érdekeit, bármennyire megpróbálják is ésszerűsíteni a viselkedésüket.

Az interneten – ezzel éles ellentétben – az információk terjesztésének „húzásos” (*pull*) elve terjedt el, ami jól megfelel a tudomány és a felsőoktatás működésmódjának, ahol az igazság aktív keresését mindennél fontosabbnak tartják. Az internet használói fölfedezik a szerintük számukra fontos ismereteket, egyre kifinomultabb keresőeszközöket használva az elérhető, hatalmas mennyiségű információval való megbirkózáshoz. Az internet közössége komolyan neheztel, sőt haragszik a „tolakodó”, antinet típusú viselkedésre – vagyis a hálózati zsargonban „spam”-nek nevezett, kommunikációs fórumok százainak elküldött reklámlevelekre. Az internet használói nincsenek egyedül a tolakodó reklámmal szembeni ellenérzéseikkel. Szinte minden tévé néző ostobaságnak tartja a televízióban megjelenő homogenizált, szenzációhajhász világnézetet, ami mindenek fölött a reklámozók érdekeit szolgálja. A többi tömegkommunikációs eszköz – talán azért, hogy versenyben maradhasson – sem sokkal jobb e tekintetben. Az internet használói továbbra is „húzni” fogják az információt; a tömegkommunikáció kihasználói, a hirdetőik pedig továbbra is „tolni” akarják azt. Egyik megközelítés sem jobb, mint a másik: egy erős társadalom képes egyensúlyt tartani az információ „húzó” anarchiája és az információ „toló” önkényuralma között.

Az antinetnek a tömegkommunikációból kellene kinőnie, elsősorban a kábeltévé és a műsorszóró szektorból, az internethez nagyon hasonló technikát használva. Az antinetnél a hirdetési bevételekből fedeznék a könnyen megfizethető, nagy sebességű hálózati infrastruktúra költségeit, mely elengedhetetlen a hatásos, Hollywood stílusú multimédiához, amely a „toló” típusú reklámmal működött. Meg kell engedni, hogy ez megtörténjék, bármilyen jó szándékok vezérlik is azokat, akik szeretnék kisiklatni ezt a folyamatot. Az internet „tisztaságának” idealista védelmezői azt hiszik, hogy egy humánus, sőt szent háborút vívnak, a gondolatok demokráciáját állítva szembe a tömegmédiá üres ígéreteivel és élvezeteivel. Úgy tekintenek a televízióra és társaira, mint hamis bálványokkal házáló vigécekre, akik szappanoperák, olcsó vígjátékok és sportesemények nézőiből csinálnak alközösségeket. Az internet-idealisták megkérdőjelezzik az amerikai kormányzat homályos elképzeléseit az „információs sztrádáról”, mert attól tartanak, hogy az embereket csak azért akarják újabb adókkal megterhelni, hogy az antinet támogatóinak még nagyobb befolyása lehessen az információkra.

TÖRTÉNELMI PÁRHUZAMOK – A LUTHER MÁRTON-FÉLE „FLAME WAR”

Hasonló volt a helyzet ötszáz évvel ezelőtt is. Az olcsó nyomtatási és papírgyártási lehetőség együttes megjelenése elkezdte gyengíteni a katolikus egyház befolyását az információk áramlására. A sors ironiájaként először maga az egyház vált a korai nyomdák és kiadók legjobb ügyfelévé. Johann Gutenberg legkorábbi kiadványa egy pápai „feloldozás” volt, melyet azért adtak ki, hogy így gyűjtsenek pénzt az egyház védelmére a török invázió ellen. Ezeket a bűnbocsánati cédulákat a köznép soraiban árusították, az emberek így

fizettek azért, hogy a pápa föloldozza őket a bűneik alól – egyfajta biztosítási kötvény volt ez az Isten haragja ellen. Az egyház üdvösséget árult, akárcsak a mai televíziós hirdetések, melyek egészséget, gazdagságot, népszerűséget s más áldásokat és csábításokat kínálnak. A bűnbocsánatból befolyt bevételből az állami hivatalok is kaptak, így ez szinte állami és egyházi adóvá vált. Ebből a pénzből fedezték az egyház szent háborúit, valamint az egyházi hivatalok betöltőinek fényűző életmódját.

Azzal, hogy az egyház saját korrupciós céljai érdekében olyan gyorsan lecsapott az új technikára, valójában saját sírját kezdte megásni. A 16. századi „flame war”¹ lángját egy szerzetes, Luther Márton lobbantotta föl, aki felháborodott az egyházat mélyen átható korrupció láttán, és 1517-ben írt egy rövid tézisekből álló listát, melyben megkérdőjelezte a feloldozó cédulákat, a pápai tévedhetetlenséget (a „toló” típusú üzenetek legmagasabb szintje), a kizárólag latin nyelvű Bibliát és egyházi szolgáltatásokat s a többi tekintélyelvű, öncélú gyakorlatot. Bár Luther korábban is írt hasonló téziseket, az a 95 tézis, melyet Wittenbergben a templom ajtajára kiszögezett, más sorsra jutott, mint a többiek. A nyomdászok – a templomajtó és a könyvtárak hálózatán ólálkodó korabeli „hackerek”² – megtalálták Luther téziseit.

Luther – amolyan tudós emberként – bizonyos mértékű szabadságot élvezett, és megtehetette, hogy szinte szentségtörő módon érveljen az egyházi gyakorlat ellen. Az, hogy ezeket a gondolatokat kiszögezte a templom ajtajára, bevett módszer volt akkoriban; így lehetett a megvitatásra szánt szövegeket terjeszteni a tudós közösség tagjai között – hasonlóan ahhoz, ahogy manapság kiteszik a tudományos cikkeket egy internet szerverre. Luther idejében a szellemi tulajdont védő törvények szükségességére még csak nem is gondoltak, írásai így szabad prédák voltak a nyomdászok számára (ahogyan a mostani internetes közlemények is annak tűnnek egyeseknek, mások nagy bánatára). Luther gondolatai gyorsan beszédtemává váltak egész Európában. Ez persze nem csoda, hisz a szentségtörés kelendő áru, különösen, ha egy korrupciós hatalmat kérdőjelez meg. De a nyomdatechnikának köszönhető terjedési sebesség sokakat meglepett. Amikor a pápa előtt védte magát, még maga Luther sem tudott magyarázatot adni arra, hogyan tudott ennyi emberre ilyen gyorsan befolyást gyakorolni.

Luther eredeti célja az egyház megújítása volt. Kezdetben úgy képzelte, hogy egyetlen egyház is képes hordozni a fényt a világban. Javaslatait azonban elvetették, őt pedig kizárták a rendjéből. Luther beletörődött a bibliai tanításba, mely szerint a gonosz elkerülhetetlen, s a továbbiakban tanításaival és prédikációival inkább az általa igaz kereszténységnek gondolt viselkedést hirdette, ahelyett, hogy megpróbálta volna megnyerni nézeteinek az egyházat. Bár nem ez volt az eredeti célja, Luther elindította egy alternatív katolicizmus kialakulását, mely immár ötszáz éve létezik, s melynek alapvető eszméit végül maga a katolikus egyház is elfogadta, visszaállítva ezzel azt az egyensúlyt, amely elveszett az információ áramlása fölötti uralkodása idején.

A JELEN ÉS A JÖVŐ TÖRTÉNELME

Most egy fordulóponton vagyunk. Magunk mögött hagyunk egy olyan világot, melyet a könnyed, hangos-képes, szenzációs, hirdetés alapú média uralt. Egy olyan jövő előtt állunk, amelyben a tömegkommunikáció hatalmát föllazítja a sokféle más világnézet terjesztésének olcsón megvalósítható lehetősége. Az internet használata egy kicsit még most

1 Internet zsargonban így nevezik a fűtött hangú vitákat (*A ford.*).

2 Az információs rendszerek titkait „sportból” kutató és feltörő technofil emberek (*A ford.*).

is olyan, mint a Gutenberg előtti könyvtáraké, ahol a kéziratokat az asztalokhoz láncolták, és nem voltak szabályok a könyvek szerkezetére és elrendezésére. De akárcsak akkoriban a kolduló tudós szerzetesek, a mai „kolduló rendszergazdák” is elvégzik a szervezőmunka jelentős részét (különösen az interneten), az információhoz való szabad hozzáférésért cserében.

Luther gyakorlatias hozzáállását – elfogadni a jó és a rossz létezését ahelyett, hogy egyetlen egyházat próbálunk megtisztítani – most is érdemes lenne megszívlelniük azoknak, akik azt hiszik, hogy az internet jelenlegi értékeinek „győzniük” kellene a tömegmédiá antinet elképzelései fölött. Ha az utópistáknak sikerül megakadályozniuk vagy a jelenlegi internetbe beolvasztaniuk az újabb, internet elvű hálózat felépítésére irányuló próbálkozásokat, akkor egészen bizonyos, hogy az egyetlen megmaradó internet-rendszert – az internetet – tönkreteszik az információ „tolók”, akik nem tudnak máshova menni.

Nagyon valószínű, hogy az ígéretések ellenére az üzleti érdekek (nyíltan vagy titokban) össze fognak fonódni a kormányzati hivatalokkal, s politikai és gazdasági eszközeikkel tönkretehetik vagy ami még rosszabb, átvehetik az internetet. A jövő történészei, ahelyett, hogy az Egyesült Államok autópálya-hálózatához hasonlítanák az internetet, inkább az ország vasúti és villamos közlekedésének csaknem teljes lerombolásához fogják majd hasonlítani. A villamosvágányokat korrupt cégek üzleti érdekekből a személygépkocsik és a teherautók számára szaggatták fel, s ezt a haladás nevében megbocsátották nekik, sőt még bátorították is őket erre, míg végül az ország nagyrészt tömegközlekedés nélkül maradt. Az információs országúton egyesek számára a „haladás” azt jelenti, hogy meg kell szabadulni a jelenlegi internettől, és a „toló” típusú információ terjesztésnek kell továbbra is dominálnia.

Az igazán befolyásos és sikeres korai könyvkiadók, mint például Aldus Manutius, kereskedők és műszaki szakemberek voltak, akik együttműködtek a tudományos és egyetemi körökkel, sőt magával az egyházzal is, különösen azokkal, akik nem értettek egyet Rómával. Üzletük növelésének kényszerétől hajtva különböző világnézetű emberekkel szövetkeztek, és különböző közösségek számára adtak ki könyveket. A reneszánsz kibontakozása részben a könyveknek köszönhető, melyek az olyan szellemóriásoknak, mint Kopernikusz, lehetővé tették, hogy összehasonlítsák vagy szembeállítsák elődeik sokféle világnézetét. Ma a legérdekesebb új vállalkozások szintén háromoldalú együttműködések-ből bontakozhatnak ki: a műszakiak, a tudósok és a tanárok, valamint a médiaszakemberek ismeretei szükségesek a digitális hálózaton létrehozott és terjesztett információs termékekhez és szolgáltatásokhoz.

Most persze nem az a fő feladat, hogy a digitális templomajtókra tűzött tézisekről másolatokat készítsünk, hanem az, hogy elektronikus folyóiratokat, újságokat, könyveket, hírleveleket, könyvtárakat és egyéb gyűjteményeket hozzunk létre, melyek rendszerezik és találják a hálózatokon megjelenő, sokféle nézőpontból származó szövegeket, képeket, filmeket, hangokat és más multimédia-információkat. Az internetnek, melynek gyökerei a technikába és a tudományba nyúlnak vissza, csak egy kis segítségre van szüksége a tömegkommunikáció részéről ahhoz, hogy megmutassa az antinetnek, hogyan is kell ezt csinálni.

Drótos László fordítása